

- 118 potem ko z mečem moj život dobil je
dve težki rani, sem skesan obrnil
se k Onemu, ki v odpuščanju mil je.
- 121 Res, s strašnimi sem grehi se oskrnil;
al dalj Dobrota še neskončna sega
do vsakega, ki k njej bi se povrnil.
- 124 Da škof v Cosenzi — pasja kot zalega
naščuvan od Klementa zoper mene —
iz Pisma se je spomnil mesta tega,
- 127 bi še bilé kosti mi zagrebéne
pri Beneventu, kraj mostú, prhnéce
pod varstvom težke groblje, vkup zneséne.
- 130 Zdaj dež jih pére, veter sem-tja meče,
ki vne kraljestva, ob Verde-vodi piše;
tja jih prenesel je brez križa, sveče.
- 133 Vendar zbog kletve duša ne zgubi še
ljubezni božje na vse večne čase,
dokler ji upa cvetka zelení še.
- 136 Sevé: kdor loči izobčen sè svetá se,
ta mora vne, pod steno to, ostati
— čeprav pred smrtjo, zadnji hip kesá se —
- 139 let, kar je bil uporen, tolikratí
po trideset, če se obrok mu dani
z molitvijo pobožno ne prikrati.
- 142 Zdaj vidiš: da me zveseliš, naznani
to hčerki moji, da izvé mi draga,
kje sem in kaj dostop mi v goro brani;
- 145 priprošnja vaša mnogo tu pomağa.»

Opombe. V 16. Pesnika gresta od zapada (našega!) proti vzhodu, kakor da sta prišla iz Španije, preko morja; tudi solnce zahaja na španskem, gre čez morje in vzhaja južni poluti — za naš pojmi — na zapadu. — V. 25. Vergilij je bil spremil cesarja Avgusta na Grško; ko se je vračal v Italijo, je v Brindisiju zbolel in umrl, pokopan pa je bil v Neaplju. Prijatelji so mu napravili nagrobni napis:

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Partenope; cecini pascua, rura, duces.

V. 47. Strmina pomeni — pot pokore je v začetku silno težka. — V. 49. Dve mesteci na morski obali v bližini Genove. — V. 51. V srednjem veku so graščine igrale največjo vlogo; tudi Dante, ki je 20 let jedel grenki kruh izgnanstva, je moral stopati po stopnicah raznih grofov in graščin, proseč zavetja in živeža. — V. 52. Kdo ne vé, kaj so pri nas Jermanova vrata, Triglavska vrata? — V. 65. ... njih hoji leni: v predvicah se mudé vsi, ki so do zadnjega hipa odlašali pokoro in so bili torej za dobra dela leni. — V. 85. ... ostalim voji glej Pleteršnik, Slovar, s. v. voj = vodnik. — V. 112. Hohenstaufovec Manfred (it. Manfredi), kralj neapeljski in sicilski, je bil nezakonski (pozneje pozakonjeni) sin cesarja Friderika II. in Bianke, hčere kneza Bonifacija Lancija, rojen v Siciliji l. 1231., ubit v bitki pri Beneventu 26. februarja 1266, kjer se je bojeval zoper francoskega kralja Karla Anžovinskega. Dante ga ni mogel osebno poznati, ker je bil (namr. Dante) šele eno leto star, ko je oni umrl. Oba, oče in sin, sta bila smrtna sovražnika papeževe svetne oblasti in zato skoro stalno izobčena. — V. 113. Konstanca je bila žena cesarja Henrika VI. in mati Friderika II.; sama Italijanka je svojega sina vzgojila bolj za Italijana nego za Nemca. Umrla je l. 1198. v Palermu. V stolnici v Palermu vidiš še dandanašnji njih grobove; v sarkofagih iz porfira počivajo. — V. 115 nsl. Hčerka Manfredova — tudi Konstanca — je bila omožena s kraljem Petrom aragonskim; njena sinova sta bila Friderik, kralj Sicilije, in Jakob, kralj Aragonije. — V. 124. Nadškof mesta Cosenze v Spodnji Italiji je dal baje kosti Manfredove na povelje papeža Klementa IV. izkopati in jih — kot izobčenčeve — razmetati po levem bregu rečice Castellano, v divjih Abruzzih, ki se pri mestu Ascoli izliva v reko Tronto in s to v Jadransko morje. Tista rečica se je nekdanj zvala Verde (Zelenica) in je tvorila mejo med neapolitanskim kraljestvom in marko Ankono. O vsem dogodku pravi sodobni letopisec Malaspina: »si disse« (= bajé), in Philalethes (Purg. III, 131) tudi dvomi o resničnosti njegovi.

Metafore (prispodobe) i. dr.: V. 46 nsl. se primerja strmina vznožja z obalo pri Genovi; v. 71 nsl. oklevanje duhov in popotnikovo; v. 79 nsl. je zopet izmed čudolepih primer Dantejevih, posebno odlična je natančnost opazovanja. V. 91 je za besedo: so obstali — nekakšna pavza; tako se tudi človek ustavi ob nenadni nevarnosti, in potem se umika.

FRANCE BEVK: ČRNI PIŠČANEC.

Sest nas je scdelo na poštnem vozu, na vsaki strani trije; tuji obrazi, ki smo se zrlí začudeno kot ljudje, ki se srečajo prvič v življenju in se potem porazgubijo. Meni nasproti je sedel mlad človek, očividno študent, ob moji strani davčni izterjevalec, srednje star človek z resnimi potezami čez lica in z brki kot Bismarck, njemu nasproti je sedelo mlado dekle, krotkega pogleda, s polno torbo na kolenu; bila je bržkone kuharica, ki se je vračala s počitnic. Poleg opisanih sta bila v vozu še dva vo-

jaka, katerih eden je kadil cigaro, drugi pa je dremal vso dolgo, mučno pot.

V vozu je bilo mračno. Od spredaj nam je pošiljalo nekaj svetlobe okence, majhno kot dlan, z umazano šipo. Debelo platno ob straneh je bilo spuščeno in privezano.

Nad dolino je ležal zimski dan, mrak, megla. Rjava reka je šumela pod cesto; slišali smo nje zamolkli glas. Dež je padal navpično na zemljo, težek, mrzel zimski dež; vselej nas je stresnilo, kadar smo pogledali skozi malo okence.

»Večen dež! Gre, kot bi stekel!«

»Kdaj bo konec! Ne bo konca!«

Po cesti je ležal sneg, komaj tri prste na debelo, napojen z vodo, in se je rjavkasto, tuintam zelenkasto svetlikal. Kadar je vojak, ki je sedel zadaj, odgrnil platno, smo vsi hkratu pogledali na brluzgo, preorano s kolesi in stopinjami: prijetno nam je bilo v vozu ob tem pogledu, četudi nas je zeblo v noge. Gosti udarci kapelj so zvočno padali na pločevinasto streho. Kadar se je voz nagnil, se je voda zlila s strehe in je zapopotal zaboj na njej. Nekaj je skoraj ves čas škripalo, ko smo se peljali navzdol. Morda zavora. Takrat se nisem spomnil nanjo. Parkrat smo poslušnili vsi, kaj bi bilo, in smo molčali; niti sopli nismo, toda rekli nismo nič. Po strehi in po platnu je tupatam udaril voznikov bič.

Voznik je bil precej postaren mož, velik, v debeli, oguljeni suknji. Njegov vedno nevoljni obraz, rdeč in porastel po licih z nizko, rjavo brado, se je krčil kakor v nervoznosti. Neprenehoma je suval z vajeti, da so konji zmedeni prhali, se hoteli ustaviti, stopali na stran... Potem jih je oplazil bič preko hrbta in kopa besed je padla nanje.

»Hé, kobila! — — — Prokleta vreme!« je vedno dostavil na koncu.

Mi, ki smo sedeli v vozu, smo plaho razpletli pogovor in govorili največ o vremenu ter še o tem in onem in smo slednjič umolknili. Davčni izterjevalec je kmalu izstopil. Gospodična je zaprla oči. Moški smo kadili vsi, razen spečega vojaka; gost dim se je ulegel po sredi voza, včasih smo ga odganjali z roko. Gospodična je zakašljala.

Mlad človek, ki mi je sedel nasproti, me je gledal s temnimi očmi odkrito in drzno. Zdelo se mi je, da sem že nekdanj govornik z njim; morda na ravno tak deževen večer, kot je danes. Nisem se več spominjal. Bog ve, kdaj se mi je predstavil in mi zamrmral ime, ki ga že tisti trenutek nisem več vedel; morda se je to zgodilo ob priliki, ko nisem maral njegove družbe. Mislil sem svoje trudne misli in nisem slišal besed, ki mi jih je govoril; molče sem mu pritrjeval. Bogve, morda je bilo tako?

Ko sem ga natančneje pogledal, se je zganil.

»Imaš cigaret?«

»Imam...« Ponudil sem mu cigareto in mu jo prižgal.

»Vse sem pokadil. Hvala!«

Napel sem možgane, da bi se spomnil, kje in kako sva se prvič sestala, pa zaman. On je razumel moj pogled.

»Se ne spominjaš? Čez polje sva šla in kadila tvoje cigare. Jaz sem ti pravil o svojem dekletu.«

Zdaj sem se spomnil. Kot učenec, kateremu je treba sprožiti prvo besedo, da se mu obudi v spominu, kar se je naučil, sem se spomnil na tisto noč. Cigar in njegove prve ljubezni se nisem spominjal. Vem pa: šel je poleg mene, luna je sijala tisti večer z jasnega neba na polje, mesto in griče, dvigajoče se za globoko strugo deroče reke, tako svetla, kot so bile svetle moje misli...

»Spominjam se. Kam greš? V mesto?«

»Ne! Domov. To se pravi: Tja, kjer me sprejmejo,« je rekel čisto malomarno in pri tem gledal v cigareto, katero je kadil med dvema prstoma. Ob globokem mraku je konec cigarete žarel in lahek sijaj je padal na njegov obraz in name. Kadil je, kot bi ne bilo razen njega in cigarete nikogar ne v vozu, ne na svetu.

»Ali nisi študent?«

»Nisem. Iz ječe sem prišel. Zdaj sem doma, četudi me ne morejo trpeti.«

Gledal je neprestano v dim in cigareto; še govoriti ni utegnil; samo v pretrganih, kratkih stavkih.

Jaz sem se sklonil in ga pogledal natančneje, skozi temo. Mlad obraz, temne polti, s črnimi očmi in lasmi. Na glavi črn klobuk, moker, z upadlimi kraji, v črni obleki in v črni suknji ter s črno kravato. Vse v očitni, značilni malomarnosti: znak revolucionarnih duš.

»Iz ječe?«

Pravzaprav se mi ni zdelo čudno, pa vendar sem ga vprašal: Iz ječe? — kot bi dvomil, če ne laže.

»Se ti zdi čudno?« Pokadil je cigareto in uprl vame oči, črne, ki so bodle.

»Tako. Vzrok, mislim, je bil...«

»Vzrok? Kaj bi z vzrokom? Potegni klobuk na oči in deni roke v žep pa pojdi po cesti in žvižgaj, kot da te nič ne briga — in si tam. Kaj bi s tem? Samo, da nisi takšen kot drugi ljudje! Črn piščanec! Vsi drugi navadni piščanci so rumeni ali belkasti, kvečjemu lepo pisani, a ti bodi črn. Gorje! Nimaš miru in ne sreče!«

»Hm!«

Zunaj se je stemnilo. Voznik je prižgal na strehi luč, ki je osvetljevala premočena konja. Voznikova kletev se je slišala v gosto temo kočije čudno in divje. Moj prijatelj je imel roke na kolenih, in kadar je padlo v temo skozi okence malo svetlobe, če smo se peljali mimo razsvetljene hiše, se je blede prikazal njegov obraz iz teme, prav malo, toliko, da sem vedel, da je tu.

»Ali sem ti že pravil?«

»Kaj?«

»O črnem piščancu.«

»Ne!«

»Prosim cigareto!«

Dal sem mu cigareto, ki jo je prižgal. Vsi smo se spogledali. Gospodična je bila bleda kot lojeva sveča. Zdelo se mi je, da je padal dež še glasneje na streho in na cesto. Konji so cepetali po snežni brluzgi.

Kadil je cigareto s strastjo in hlastno, kot je izstradan človek kosček kruha. Dim za dimom. Med odmorom je govoril pretrgane stavke, katere sem potrpežljivo lovil in vezal.

»Moja mati je gojila piščance. Nekoč je podložila pod dvojce kokelj jajca, a je vse male gojence izročila samo eni kokoši. Kokoš se mi zdi silno neumna žival. Po celi vasi naberejo jajc, od različnih kokoši, in jih podložijo dvema. Potem dajo vse piščance, ko se izležejo, eni. Vsakega sprejme z enako zadovoljnimi: ko-ko! — in jih varuje. Pa so jajca od različnih kokoši in jih niti izvalila ni sama...«

Napravil je pavzo in kadil, kadil. Gledal je v ogorek, dokler ga ni zapekel, potem ga je vrgel na tla in ga pohodil.

»Mati je dala vse piščance eni kokoši! Vse je sprejela z zadovoljstvom, lepo rumene in pisane. Samo eden je bil črn. Teža je sovražila. Pa ga je ona izvalila. Tudi jajce je morda bilo njeno. Bližji ji je bil kot vsi oni, ki jih je izvalila druga kokoš. Pa nič: ona ga ni marala. Sovražila ga je, kot bi bil to vranji mladič, ki se je zaletel med piščance in tam ostal. — Prosim cigareto!«

Gospodična je gledala na naju in poslušala povest o piščancu; vojak, ki je kadil cigaro, se je smehljaj. Vžigalica je ugasnila in bili smo zopet zaviti v temo. Na streho je udarjal dež, skozi okence sem videl, da padajo snežinke vmes, debele, velike. Voznik je pokal po konjih, ki so se ustavljali. Mladi človek je govoril dalje:

»Še nikdar nisem nobenega bitja tako sovražil, kot tisto kokoš. In nikdar nisem vzljubil nobenega bitja toliko, kot tistega črnega piščanca. Kadar sem stopil v izbo, sem ga dobil za vratmi na tleh, kjer je stal osamljen in čivkal. Koklja je bila pri peči pod klopjo in razprostirala peruti nad ostalimi, rumenimi in srečnimi. Povsod so kukali izpod našopirjenega perja perutnic, plezali so ji na hrbet in na vrat. Kot bi se rožali črnemu piščancu. Rožali so se. On pa je čivkal, majhen, komaj en dan star, in niti tja v bližino ni smel, kjer je ležalo raztreseno proso, da bi se najedel do sita.

Pobral sem ga s tal. V prvem trenutku je utihnil, ali iz strahu, ali pa je mislil, da je pod mojimi gorkimi prsti kot pod materinim krilom. Pritisnil sem ga k licu in ga božkal. Pogledal mi je v oči in začel zopet čivkati. Pogledoval je potem na tla, k materi, k sestricam in polsestricam in tožil. Kljubovalno je tožil, globoko in žalostno.

— Ali nisi ti moja mati, ki si me poklicala k življenju s svojo gorkoto? Ali nimam večje pravice do strehe, odeje in varstva tvojeja krila kot oni pritepenci, katerim nisi mati? Mati! Kaj sem jaz kriv, da nisem tak, kot moje sestrice!

Kokoš pa je gledala od peči in obračala glavo tako idiotsko in hinavsko, da bi jo bil ubil. Piščanec se je zvijal med mojimi prsti in kričal.

— Jaz moram imeti mater! V moji krvi je hrepenenje po njej in brez nje poginem kakor brez zraka. Zakaj naj poginem, če si me poklicala k življenju? Povej, kam in koliko časa naj hodim, da dobim mater!

Koklja je bila nezadovoljna; piščanci so se čisto poskrili v perje. Črni piščanec pa je vedno huje vpil v moji roki. Hotel se je izviti in iti k materi, da se stisne v varstvo njene ljubezni.

Del sem ga na tla. Letel je k njej, kot leti otrok k materi, ki se vrne od daleč. Kokoš pa se je dvignila in prišpičila perutnice do tal. Piščanci so odskočili in se poskrili v kote in med razmetane čevlje. Mislil sem, da mu hiti nasproti, da ga privije na prsi. Pa ga je udarila, da je odletel in žalostno začivkal ter se prevrnil vznak. Potem je šla zmagovita nazaj.

Nesel sem piščanca iz hiše in mu dal jesti. Celo na polje sem šel z njim. Tam sem ga pokazal delavcem, ki so se smejali meni in piščancu. Kokljo sem zmerjal z vlačugo. Nesel sem ga domov in mu ogradil majhen prostor na peči in nasul hrane. Samo čivkal je in silil čez rob ograje, jesti ni maral.

Prosim cigareto!«

Zdelo se mi je, da ne more pripovedovati, če ne kadi. Dal sem mu cigareto.

»Kaj misliš? Kaj potem? Jaz sem hotel biti piščancu mati, pa me ni razumel. Nisem mu zameril. Kadar me ni bilo doma, je zlezal izza svoje ograje in cepnil v zapeček, nato na klop in slednjič na tla. Šel je k materi in sestricam. Ko je dobil par udarcev, je zbežal za vrata, omamljen in žalosten. Molče je potem čepel kje v kotu in gledal k rumenim, srečnim. Vselej sem ga del zopet na peč. Nekoč je stal sredi izbe, tih, črn, žalosten. Hlapec, ki je prišel, ga ni videl: stopil je nanj. Niti začivkal ni... Vrgel ga je skozi okno na vrt. Jaz sem ga pogršil in le s težavo izpričal

njegovo smrt... Bil sem žalosten in še danes mi je žal zanj... To je o njem.«

Ko je izgovoril zadnjo besedo, je uprl pogled v zadnjo polovico dogorevajoče cigarete, a je ni del iz ust, dokler ni dožorela. Jaz sem čakal konca.

»In potem? Kaj hočeš? Da piščanca pokličem k življenju? Tak piščanec sem jaz in mnogokateri. Črn piščanec, z materjo in vendar brez matere. Vi ste pa vsi rumeni piščanci, pisani, le malo se razlikujete drug od drugega. Ne jaz in ne ti ne moreva zato. Če bi bila pretežna večina črnih... potem...«

Naslonil sem se in za trenutek pomolčal. Udarci dežja na streho so ponehali. Sneg je padal, gost, v velikih kosmih. Konji so se kadili.

»In potem?«

»Potem? Lenuh bi ostal, pa če si najpridnejši. Tat, četudi pošten. Tepec, čeprav nadarjen... Zate ni zakona, ne pravic, četudi te ravno obsoditi ne morejo. Potem te že pohodi usoda.«

»Ne vem...«

»Jaz vem! Doživel sem in videl, kako so drugi doživljali. Črni — ne moremo postati rumeni. Povest o črnem piščancu je moja last in jo nosim s seboj kot dragocenost, ker sem jo na svoj način dvakrat živel, realno in simbolično. Slišal sem že enake povesti, pa niso pognale korenin v mojem srcu... Vidiš. Tolikokrat, kot me udari mati, tolikokrat se vrnem k njej. Ko bi vedel za drugo, bi šel k drugi...«

Prižgal sem cigareto in se ozrl po vozu. Vojak je gledal predse in gospodična je imela vlažne oči: pogledala je v tla.

»Zakaj so te zaprli?«

»Hm! Ne vem ti odgovora. Nekdo je pisal pismo in — črni piščanec... Kdo drugi? Pa so me zaprli dva meseca in ničesar dokazali. Še druge so zaprli. Zdaj so me izpustili... Pisec pisma, rumen je morda, da govorim tako, se smeje...«

Ko sva oba kadila, sem videl njegov obraz razločneje. Pogledoval je na vojaka, kot da ima nekaj povedati...

»Še v čevlje so mi pogledali. Brati so mi dali sv. Avgušтина ‚Bekennnisse‘, da bi se spokoril. Spoštujem svetnika in knjigo, a vse se mi je zdelo grdo ironično. Kaj bi se pokoril brez krivde!«

Prižgal sem cigareto zopet, nalašč, da sem ga še enkrat pogledal. Kot bi nekaj skrival pod črnimi obrvmi...

Še par vsakdanjosti in molčala sva. Ponudil sem mu cigareto. Ko je čez nekaj minut voznik ustavil voz, je mladi človek izstopil.

»Hvala za cigarete! Servus!«

Roke mi ni dal. Pritipal se je do izhoda in izgini v noč. Potem ga nisem več videl. Voz se je zganił po cesti pod bičem in kletvijo. Konji so cepetali, trudni, premočeni. Zaboj na strehi se je ropotaje premikal. Tisto neznano je začelo zopet cviliti; molče smo poslušali in strah nas je bilo, da se nismo upali drug drugega povprašati: »Kaj je?«

Dež je pričel zopet padati, mrzel, težek, bil je na streho, na cesto, v temo, neprestano, neprestano — — —

IVAN GRAFENAUER: O NAŠIH NAJMLAJŠIH.

III.

zadnjem Dom in Svetovem letniku je nastopil razen Majcna še drug mlad pripovednik skoro kot homo novus — Narte Velikonja. Opozoril nas je nase posebno z novelami iz otroškega življenja.

Kakor Majcnen je tudi Velikonja izšel iz Zorinega gibanja in v Zori, od letnika 1911/12 naprej, smo brali njegove pesmi in kritične črtice, tudi eno novelo (1912). Bil je za nekaj številčk kot Majcnov naslednik (1913, 7—10) tudi urednik Zore, potem pa urednik leposlovne priloge (1913/14).

V Velikonjevih pesmih v Zori se lepo opazuje, kako po prvih poizkusih, ki jih je pisal menda

še na gimnazijskih klopeh, vidno raste moč njegovega izražanja, kako se širi njegovo obzorje po dohodu v veliko mesto, in kako se ob marsikaterem razočaranju pogloblja njegovo življenjsko naziranje, časih zareže tudi satiro, posebno literarno, a v pripovednih snoveh, ki jih je porabljal Velikonja večkrat tudi v svojih pesmih (Spomin, Motiv, Zora 1913, 26, Slovo na Molu San Carlo, 57, Orkan, 58, Zvečer, 116, i. dr.) se je kazal že kmalu njegov poklic za pripovednika. Prav zanimive so tudi njegove črtice in članki o literarnih zadevah, posebno tisti, ki je z njimi kazal pot mladim tovarišem pisateljem ali razglabljal o ciljih